

שו"ת בית הלוי דרושים דרוש ו על פרשת בשלח

שעבוד מצרים ומלחמת גוג ומגוג לעתיד

תכלית כונת הגויים בהם היא להעביר את ישראל על הדת רח"ל

ויכסו את כונתם במטרות אחרות שלא יתפסו מחשבתם

טמא אלא מה מצורע הזה טמא ומטמא כך היו פרעה ועמו טמאים ומטמאים לישראל וחזר ונטהר כך יטהרו ישראל מטומאת מצרים, הרי דהראה למשה הני שני רעות שעושים להם א' מה שנושכים וממיתים דהיינו הכאב הקשה ושיעבודם הגדול שמשעבדים בגופם, והשני הוא הטומאה מה שהם מטמאים לישראל ומקלקלים אותם בנפשותם, וזהו כמו שכתבנו:

ולהבין כוונת דברי המדרש הללו למה הראה לו בנחש דוקא דלרמז הזה דקאמר במדרש דנחש נושך וממית הרי לא נחש בלחוד הוא כן רק כמה חיות נמצאים בעולם הנושכים ומזיקים דורסים וטורפים ומזיקים יותר גדולים מהנחש ולמה בחר להראות את האות בנחש דוקא, רק הענין דגם בשיעבוד הגוף שעשה פרעה להם גם כן לא הי' עיקר מחשבתו ותכלית כוונתו להשיעבוד בעצמו והרוחת העושר שיגיע לו בעבודתם של ישראל רק עיקר תכלית מבוקשו היה להחטיאם ולהעבירם מדעתם ודתם והשיעבוד הי' התחכמות להוציא מחשבתם הרעה לפועל דעי"ז שיוסיפו עליהם שיעבוד יהיו ישראל מוכרחין לעזוב אמונתם כדי להקל מעליהם העול וכמבואר בילקוט שהבאנו למעלה שאמרו להם המצרים שאם יניחו מלמול את בניהם תיקל השיעבוד מעליהם, ובזה נבין כוונת המדרש רבה בראשית פ' כ"ז מביא שם הפסוק בקהלת כי כל ימיו מכאובים וכעס עניינו וז"ל כי כל ימיו מכאובים אלו המצרים שהכאיבו לישראל במעשיהם הרעים וכעס ענינו שהכעיסו להקדוש ב"ה במעשיהם הרעים רמזו להני שני ענינים הנ"ל וכמש"כ דכל ימיו מכאובים דתדיר הכאיבו לישראל בשיעבודם והוסיף עוד וכעס ענינו דהענין והתכלית המבוקש שהי' להם להמצרים באותו שיעבוד ומכאוב הי' רק להכעיס להקב"ה כדי שעי"ז השיעבוד יוכרחו לעזוב דתם ואמונתם. ורק שפרעה לא הי' יכול לעשות מחשבתו בגלוי להכריחם לעבור על דתם בפה מלא בלא שום טענה כי כן לא יעשה כי מה לו להתערב בענין אמונתם וע"כ עשה מעשהו זר וכסה מחשבתו במסוה השיעבוד ובמה שישעבדם תצא מחשבתו הרעה שבקרב לבו לפועל בעצמה וממילא, והוא על דרך מאמר הכתוב ופי' רשעי יכסה תמס' וביאור זה הכתוב הוא כפשוטו דהחמס שהרשע עושה

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה. ואיתא בילקוט על פסוק וז"ל ויהי בשלח מי צווח וי הקדוש ברוך הוא קרא וי, למה הדבר דומה למלך שנשבה בנו נלבש בלבוש נקמה והלך להביאו נטל את השבאי ותלאו בגרדום כו' עם שהוא מצערו התחיל להודות אמר המלך וי שהודה זה הייתי סבור לצערו הרבה והודה עכ"ל. ויש להבין עומק ופנימיות הכוונה שבזה המאמר, וגם דלפי דרשה זו לא ידענו מאי שייך דרשה זו לעיקר מאמרו וסיום של הפסוק דלא נחם דרך פלשתים פן ישובו מצרימה גם יש להבין אמרם שאמר וי על שהודה ולא יצערו יותר דהאיך שייך לשון וי על זה והרי ורחמיו על כל מעשיו כתיב, ועיי' במס' ב"ב (דף ע"ד) בעובדא דרב"ח ששמע ב"ק שאמר אוי לי כי נשבעתי וסבר רבה בב"ח דלמא קאי על שבועת המבול דהעולם חייבים כדור המבול והשיבו לו חכמים דודאי קאי על שבועת הגלות דאי על שבועות המבול למה קאמר אוי, הרי דעל הא דאינו מעניש להחייבים את העונש לא שייך לשון זה כלל:

והנראה ביאור דברי הילקוט, דהנה המצריים שתיים רעות עשו לישראל אחד רעות הגוף במה ששיעבדו בהם בחומר ולבנים ובכל עבודה קשה, עוד זאת עשו להם רעות הנפש שהחטיאו אותם הרבה על ידי שיעבודם הקשה וכמו דמצינו במדרש רבה על פסוק והמים להם חומה מימינם ומשמאלם שהי' הקיטרוג אז באת קריעת י"ס על ישראל הללו עבדו ע"ז והללו עבדו ע"ז מפני מה הללו נטבעין והללו ניצולין ובאה התשובה הללו עבדו מתוך השיעבוד ומתוך טירוף הדעת שמה אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון, הרי להדי' כמש"כ דעל ידי שיעבודם קלקלו את ישראל והחטיאו אותם בנפשותם. ובילקוט סוף בשלח איתא כשהיו הישראל מלין את בניהם היו המצרים אומרים להם למה אתם מלין אותם היו כמצרים ותקל העובדה קשה מעליכם, ועיי' עוד בילקוט פ' שמות שנתן טעם להשני מופתים שהראה הקדוש ברוך הוא למשה במטה ובידו וז"ל ולמה הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה בנחש אלא מה נחש ממית ונושך לבני אדם כך היה פרעה ועמו נושכים וממיתים לבני ישראל וחזר ונעשה כעץ יבש כך היה פרעה ועמו כעץ יבש, ולמה הראה לו בדבר

מכסיהו בפיו ואומר שאין כוונתו לזה רק לדבר אחר וכן

התנהג עמהם פרעה, ולזה הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה האות הרומז על שיעבוד הגוף רק בנחש דוקא דכל החיות המזיקים כשנושכים וטורפים עושים כן עבור הנאתם כדי לאכול והנחש אין לו הנאה בנשיכתו והוא רק כדי להזיק וכמו דאיתא בריש מס' תענית דשאלו להנחש ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך בהזיקך, וגילה הקדוש ברוך הוא למשה ברמז זה עיקר עומק כוונת פרעה דגם השיעבוד הגוף אין התכלית היוצא ממנו כדי להרויח והנאת ממון רק הוא כדי להזיק ולהרע להם כדי לקלקלם ולהחטיאם, ובזה מבואר טעם של ריבוי המכות והיסורים ששלח לפרעה וגודל ריבוי המופתים שהראה הקדוש ברוך הוא בהמכות כמו להרכיב אש ומים במכות הברד וכדומה לזה דלענין שיתרצה פרעה לשלחם הי' מספיקים גם קצת מן המכות ורק כיון דעיקר החטא של פרעה הי' במה שנתכוין להחטיאם ועשה והצליח בזה דקלקלם הרבה והשריש בלבם הרבה מן הרע והחטא עד שנאמר עליהם והללו עבדו ע"ז וע"כ באו לו כל העונשים מידה כנגד מידה ותכליתם הי' כדי להשריש בלבם של ישראל יראת ה' ורוממתו שיהיו נפחדים מהדר גאווה ולעקור מקרב לבם כל נטע ושורש הרע שהשריש הוא בלבם על דרך מאמר הכתוב הכרתי גוים נשמו פינותם אמרתי אך תיראי תקחי מוסר, ולכך הכביד ה' את לב פרעה בחמש מכות האחרונות כדי שיוסיף עליו מכות ועונשים והוא כדי שיתוסף יראת ה' בלבם כי בכל מה שהוסיפו לראות בעיניהם משפטם ועונשם של מצרים יוסיפו לירא מפני ה', ובחמש מכות הראשונות עדיין לא נעקר מלבם כל הרע שהשרישו בהם המצרים ולא היו ראויים עדיין להיות נגאלים וע"כ הכביד לבו כדי להוסיף במכות וכמש"נ:

והנה כשעשו העגל אמר משה רבינו למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה ואיתא במדרש רבה דמשה טען דמשום שהיו במצרים שהיו כולם עובדים ע"ז ולכך גם הם עשו את העגל, הרי דגם ביציאתם עדיין נשאר אצלם קצת רושם מטומאתן של מצרים עד שזה גרם להחטיאם שנית בעגל. ודבר זה נמשך משום שילוחם אז באותו עת ואם לא הי' משלחם אז והי' מוסיף לו עוד מכות עד שלא יהי' נשאר בלבם שום רושם והיו נעשים כמו שהיו קודם ירידתן למצרים שהיו כולם זרע קודש בלא שום סיג ופסולת שבטי יה עדות לישראל לא הי' נלכדים שוב בשום חטא לעולם והי' אז התיקון הגמור שאנחנו מקוים לו בביאת המשיח, וזהו שנתכוין במדרש שהתחלנו ויהי בשלח כו' הקדוש ברוך הוא אמר וי משל למלך שנשבה בנו כו' התחיל להודות אמר וי שהודה זה הייתי סבור לצער הרבה אמר על זה וי על ששלחם עתה בעוד לא הוסיף לו עוד עונשים /

ומובן גם סיום הפסוק לפי הנחת הדרוש ויהי בשלח פרעה ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כו' פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה דע"ז ששלחם אז לא נחם דרך פלשתים והי' עדיין החשש פן ישבו למצרים בראותם מלחמה ואילו לא שלחם אז באותו זמן לא היה מקום לחוש לזה דאם היו נעשים נקיים לגמרי בודאי דלא הי' נופל שום סברא לשוב למצרים גם בראותם מלחמה, והא דבאמת לא הכביד גם אחר מכות בכורות את לב פרעה אין לנו לבקש טעם לדרכי ה' על מה לא הי' אז גאולה קיימת והניח זה על גאולה האחרונה והוא מכבשי דרחמנא אשר אין לבו"ד להרהר בהם:

ובזה יבואר היטב דברי המדרש רבה פ' שמות על פסוק פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים. וז"ל פקד להבא פקדתי לשעבר, אתכם ואת העשוי לכם במצרים כלומר אני פוקד על מצרים, ויש להבין מהו הכוונה מה שאמרו פקד להבא דעל איזו ענין דלהבא קאי, גם יש להבין סיום דברי המדרש מה חידש במה שאמר כלומר אני פוקד על מצרים ואיזו פירוש באו לשלול בתיבת כלומר שאמרו.

והנראה לפרשו על פי מה דאיתא במדרש רבה על פסוק ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים משל למלך שנשבה בנו והלך המלך והציל את בנו והרג לליסטים, והי' הבן אומר כך וכך הכו לי אף על פי שהרגן לא הי' מתנחם כך מצרים שיעבדו את ישראל והביא עליהם עשר מכות ואעפ"כ הי' אומר איני מתנחם עד שאהרוג את כולם שנאמר וינער ה' כו' סוס ורוכבו רמה בים, ונאמר מצרים לשמה תהי' ואדום למדבר שממה מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם עכ"ל המדרש, הרי מבואר במדרש הלז דמלבד דלא נתנחם ה' בהעשר מכות שהכס במצרים עד שהרגם וטבעם בים רק דגם אחר שטבעם לא נתנחם דהרי הפסוק שמביא מצרים לשמה תהי' מדבר בזמן העתיד, וכן הוא מבואר בילקוט בשלח על פסוק ולא נחם אלהים וז"ל לפי שנאמר ביחזקאל קפיטיל ל"ח בן אדם נהה על מצרים והורידהו כו' רדה והשכבה כו' שמה אדום כו' אותם יראה פרעה וינחם, א"ל הקדוש ברוך הוא אתה מתנחם אני איני מתנחם ממה שעשית לבני, הרי דדרש הך קרא דולא נחם דגם לעתיד לבא עדיין לא נתנחם על שיעבוד וגלות מצרים, ולכאורה צריך ביאור אחרי שכבר עבר עליהם כמפעלם ושתו כוסם אמאי אינו מתנחם עוד, ולפי הנ"ל יבואר היטב ונבאר מקודם המשל שאמר המדרש דהנה מי שהוכה במכות ופצעים וחבורות רצח אף על פי שכבר נתרפא מהם אח"כ ואינו ניכר בו שום חולי מהם מ"מ גם אחר זמן נתעורר קצת הכאב לפרקים מיוחדים ומרגיש קצת צער לפרקים ע"י המכות הראשונים שהיו בו וגם ע"י איזו סיבה קטנה וקלה שתעבור עליו תוכל לפעול עליו ולחדש בו היסורים והחולי שעברו אשר אלולי החולי הראשון לא הי' בכח זו הסיבה לפעול מאומה בבריאותו, וזהו הכוונה בהמשל למלך שנשבה בנו דאע"פ שהרג להליסטים מ"מ זה הי' על העבר מה שעשה לבנו, אבל אח"כ כל זמן שהבן מזכיר את היסורים פי' שנרגש אצלו אח"כ ממה שעשו לו כבר הרי נתעורר אח"כ שנית הכעס על הליסטים ממה שהבן סובל עתה על ידיהם ומש"ה אינו מתנחם גם אחר שהרג, וכמו כן ממש הי' במצרים דכשירדו למצרים לא הי' בהם שום סיג וכולם הי' זרע קודש ופרעה החטיאם ואף על פי שהרגם וטבעם בים סוף על מה שעשו מכבר לישראל מ"מ הרי עדיין קצת רושם נשאר מפעולתם עד שהי' גרם לעשות העגל ומן חטא העגל נתחדשו אח"כ כל החטאים וכמו כן כל היסורים והגליות שישראל סובלים הכל הוא מן העגל וכמו שדרשו חז"ל במסכתא שבת אלמלא לא נשתברו הלוחות אין כל אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות משיעבוד מלכות ומי הם הגורמים את כל זה הלא הם המצרים הראשונים הם היסוד לכל זה, ומש"ה בכל זמן שנתרחש בישראל איזו חטא חלילה וכן אח"כ כשסובלים ישראל עונש ויסורים חלילה על זה החטא נתעורר שנית הכעס על המצרים יען כי המה הם היו בעוכריהם. וזהו שאמר במדרש דלעתיד לבא יאמר הקדוש ב"ה דעדיין לא נתנחם במצרים ממה שעשו לבניו ומביא ראי' מפסוק מצרים לשמה תהי' ואדום למדבר שממה מחמס בני יהודה אשר

שפכו דם נקי בארצם ופי' הכתוב דמצרים תהי' לשמה מחמס בני יהודה אשר עשו בארצם פי' דעבור החמס שעשו בני יהודה בארצם עבור זה תהי' מצרים לשמה. וזהו גם כן כוונת המדרש רבה הנ"ל שאמר פקד להבא פקדתי לשעבר אתכם ואת העשוי לכם במצרים כלומר אני פוקד על מצרים כוונתו דבא לשלול דלא נפרש הך במצרים על העשוי לכם ויהי' הפירוש שפוקד מה שעושים להם המצריים דעל זה לא שייך להבא דמה שעשו כבר עבר ומפרש המדרש הך במצרים דקאי על פקד ופירושו דאמר להם דהן מה שעבר והן מה שיהי' להבא, הן מה שאתם עושים שלא כדת התורה והן העשוי לכם דהיינו מה שאתם סובלים עבור עונותיכם הכל אני פוקד על המצרים שהמה ישאו ויסבלו עבור זאת כי הם הגורמים לכל זה וכמאמר הכתוב ונשא השעיר עליו כו', וכן התפלל דוד ואמר תנה עון על עונם ואל יבאו בצדקתך פי' שביקש שיגולל על המצרי' גם העון של ישראל יען כי המה הגורמים לכל זה:

והנה כבר נתבאר דעיקר תכלית כוונת המצרי' הי' להחטיאם ונתחכמו בזה דע"י שיעבודם הקשה יוכרחו ישראל לעזוב דתם, אמנם תכלית הכוונה לא גילה פרעה וכמו שהבאנו הכתוב ופי' רשע יכסה חמס וכיסה אותה במסוה הריוח והשכר שיגיע לו בעבודתם דאין בזה עולה כל כך אם לריוח הממון ישתעבד בעבדיו, וכאשר המלצנו על דרך זה הכתוב בתהלים הנה יחבל און והרה עמל וילד שקר, גלה לנו הכתוב מצפוני לב רשע אשר רק לרע כונתו ורק יכסם במשאון שלא יודע עומק מחשבתו כי עולל עלילות ברשע וע"כ מכסהו בדבר אחר כי זהו המבוקש אצלו, וזה אשר המשילו להרה עמל והי' לו לילד ג"כ אותו הדבר כמו שהוא בהריון ואינו כן רק מוליד שקר ולא העמל שבקרבו, ועל דרך זה פירשנו המשך הכתובים בתהלים קפיטיל ב' למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו, ובגמ' ברכות (דף י') מבואר דפסוקים אלו קאי על מלחמת גוג ומגוג ואמרו למה נסמכה פרשת אבשלום למלחמת גוג ומגוג אם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אמור לו כלום יש בן שמורד על אביו אלא הוי הכי נמי הוי. ויש להבין הכוונה בזה דאם יאמר לך אדם דהרי מלחמת גוג ומגוג הי' בפרסום רב ובעם גדול יעלה על יהודה ואיך יפול בזה שום ספק והכחשה, וצריך לומר דכוונתם על עתה כדי שיאימנו היום במלחמות גוג ומגוג שיהי' לעתיד, אבל לפי מה שנתבאר למעלה יתפרש הכל על נכון וכמו שנבאר דהנה במלחמתו של גוג ומגוג עצם עומק מחשבתו ותכלית כוונתו בזה הרי מפורש כאן בפסוק דכוונתו להעביר את ישראל מדתם וכמו שאמר הכתוב יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו וביאור הכתוב נראה פשוט דאמר דהם נצבים להלחם עם ה' ועם משיחו דהוא כלל עדת ישראל. ואמר עוד ננתקה את מוסרותימו פי' שיאמרו העכו"ם ננתק את המוסרות שנקשרו שניהם יחד דהמותרות שנקשרו יחד ה' ומשיחו ננתק אותם ונשליכה ממנו עבותימו דנשליך מהם העבותות שנארגו ונקשרו יחד דהיינו התורה והמצוות שהם מקשרים לבות ישראל לאביהם שבשמים נשליך אותם מהם הרי להדי' דעיקר כוונתם יהי' לבטל את עם ישראל מקדושתם והתחברותם לה'. אמנם להגיד הדבר הזה קבל עם הלא יבוש כי רבים ימנעוהו מבא בדמים עבור דבר זה, וע"כ יטמון כוונתו זאת ורק טעם וסיבה אחרת יגיד לשואליו על מה זה ירעש כל הארץ למלחמה גדולה כזו, ודבר

זה מבואר לנו ביחזקאל קפיטיל ל"ח בהנבא על גוג ומגוג אמר שם הכתוב והי' ביום ההוא יעלו דברים על לבבך וחשבת מחשבת רעה ואמרת אעלה על ארץ פרזות וגו' לשלול שלל ולבוז בז שבא ודדן יאמרו לך הלשול שלל אתה בא הלבוז בז הקהלת קהליך, משמעות הכתוב דשבא ודדן ישאלו לו בדרך תמי' האם לבוז בז הקהיל והוא ישתוק ולא ימצא לו מענה. אמנם הוא הדבר אשר אמרנו אמר הכתוב דביום ההוא יעלו דברים על לבבך וחשבת מחשבת רע דמחשבתו תהי' רק לרע גמור וכמבואר בתהלים כונתו דהוא על ה' ועל משיחו ואמרת אעלה כו' לשלול שלל ולבוז בז אמר דאתה תסתיר מחשבתך ותאמר דכוונתך הוא משום לשלול שלל דבזה אין העולה גדולה כל כך כי כן דרך כל הלאומים להלחם למען לשלול שלל וכן מצינו במלכי ישראל לכו ופשטו ידיכם בגדוד ואין כוונתו להכעיס את ה', וגם שבא ודדן יאמרו לך הלשול שלל אתה בא כלומר האם באמת רק זהו תכלית כוונתך דגם בעיניהם יהי' הדבר לפלא וחידיה סתומה דבשביל לבוז בז תקהל קהילה כזו להרעיש מלחמה גדולה כזאת.

וכיון דגוג יכסה כוונתו וגם בנבואת יחזקאל אינו מפורש כוונתו ואמר רק שיהי' לו מחשבה רעה בלבו אבל לא גילה הנביא מהו המחשבה שיחשוב ולזה באו הכתובים בתהלים והודיעו לנו מחשבתו ואמר הכתוב למה רגשו גוים שואל לעצמו למה ירגשו הגוים וירעישו עם רב להלחם ולאומים יהגו ריק דמה שאומרים בפיהם ומהגים שכוונתם רק למען לשלול שלל הוא דברי ריק ובטלים דאין זה אמיתית כוונתם ובאה הנבואה והשיב לעצמו כלומר אני אגיד לכם כוונתו יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו דזהו עיקר כוונתו להלחם עם ה' ולהעביר עם ישראל מדתם, וזהו כוונת הגמ' בברכות דלהכי נסמכה זה למעשה דאבשלום דאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד על רבו פי' שלא ירצה לקבל ממך שזאת היא כוונת גוג ומגוג ויאמר דודאי כפיו כן לבו וכוונתו רק לשלול שלל דכלום יש עבד שמורד על רבו אמור לו כלום יש בן שמורד על אביו וכו'. וזהו שמסיים הפסוק ביחזקאל שם, ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש כו' והתגדלתי והתקדשתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה', דאם היה מחשבת גוג ומגוג רק למען לשלול שלל והוא רק לדחוק את ישראל היה די אם הקדוש ברוך הוא מצילנו מידו אשר כל גבורתו יעלו בתוהו ורק כי יען עיקר כוונתו הוא למעט כבוד שמים וע"כ באו עליו עונשים נוראים ומופתים בשמים וארץ והתגדלתי והתקדשתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' הפך כוונתם הרעה, וענין זה הי' ג"כ במצרים דמצינו דהכביד ה' את לב פרעה שלא לשלחם והלא ודאי דאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו שיחזיק לב רשע שלא ישוב ממעשיו הרעים למען יוכל להענישו יותר רק הענין כמו שנתבאר דכיון דעיקר חטאו של פרעה הי' במה שקלקל את ישראל והשריש בלבם כח הרע והחטא וע"כ הכביד את לבו למען רבות מופתים ועונשים במצרים כדי שעל ידיהם יעקר הרע מלב ישראל ולהוסיף יראת ה' בלבם כי כל מה שהוסיפו לראות משפטו הוסיפו לירא מפני ה' ומהדר גאונו וכמו שנתבאר:

ועוד זאת כי ע"י מחשבתו הרעה אשר הצפין בקרב לבו היא בעצמה הי' הסיבה להכביד את לבו ולהוסיף לו מכות וכמו שנבאר דהנה הפסוק אמר בפרשת שמות לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם פקד פקדתי אתכם כו' ואומר אעלה אתכם כו' אל ארץ הכנעני כו', ובאת אתה זקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העברים נקרא עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו,

ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאותי אשר אעשה בקרבם. והנראה לפרש המשך הכתובים דצוה למשה דלישראל יגיד האמת שיגאלם לגמרי ויביאם אל ארץ הכנעני, ולפרעה צוה שיבקש ממנו דרך בקשה ובמענה רק כאדם המבקש מחבירו דבר קטן שאינו חשוב להנותן ולא יקפיד עליו וכמאה"כ נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו, ואין נא אלא לשון בקשה וביקש ממנו רק דבר קטן שישלחם רק שלשה ימים ומוכן הדבר שאח"כ ישובו למצרים והוסיף עוד לומר לו המקום שילכו שמה והוא להמדבר שבאותו מקום לא יוכלו לברוח ממנו לגמרי מחוסר מזונות ומפני החיות ונחשים ועקרבים ובעל כרחך מוכרחים הם לשוב מצרים רק ילכו לעבוד שם את ה' וישבו להם, והנה הא דישבו להם לאחר ג' ימים לא אמר לו בפירוש רק דכן מוכן לכאורה מהמשך דבריו, ובודאי דיש להבין מדוע צוה ה' לדבר כן עם פרעה ולא אמר לו מתחילה שישלחם לגמרי. רק הענין דקיים עם פרעה עם עיקש תתפל דדיבורו הנגלית של משה ה' לפרעה כמבקש ממנו בקשה קטנה לפי מה שפרעה מסתתר במחשבתו ואומר בפיו כי רק להריוח של שחר המלאכה מגמתו ואין דעתו להעבירם מדתם וא"כ בודאי מהו נחשב חסרון מלאכה של שלשה ימים אצל מלך גדול כפרעה ואנחנו רואים דכמה פעמים יתן האדון הנחה לעבדיו שינוחו איזו ימים ממלאכתם, ובאמת אילו ה' כוונתו כמו שאומר בפיו דה' מסכים על זה תיכף דאינו כדאי לפניו לסבול עבור זה גם מכה אחת, ורק שה' יתברך שמו הטיל קוץ בעיני פרעה במה שאמר לו שיזבחו שם ויעבדו את ה' דזה ה' כמו שער בנפשו דהוא נגד כל עיקר עומק כוונתו והם מבקשים ממנו להרוס את כל היסוד אשר פעל בימים שעברו ומשה ואהרן עשו עצמם כאלו סוברים שאין לו שום כוונה אחרת טמונה בלבו רק זאת אשר אומר בפיו והוא הריוח של המלאכה ומה שיעבדו את ה' לא איכפת ל' כלל ומדבורם של משה ואהרן אליו עצמו הוכבד לבו יותר במה שראה אותם מפייסים אותו בדבר קטן שיניחם רק לעבוד את ה' והוא בעצמו יודע דזהו עיקר הקפידא שלו וכל מגמתו בהשיעבוד הוא רק שלא יעבדו את ה' ושפט מזה שאינם יודעים את הטמון בלבו והוכיח מזה שהם אומרים כן מעצמם ולא ה' שלחם אחרי שאינם עומדים על עיקר מחשבתו ועי"ז הוכבדה לבו יותר, וזאת בעצמה גרמה לו לסבול כל המכות.

והנה גם אז כשלא רצה לשלחם לא ה' יכול להעיז ולגלות טעמו דכוונתו הוא שלא יעבדו את ה' רק גם אז אמר שמקפיד גם על הריוח של שחר מלאכה של ג' ימים וכמו שאמר להם פרעה הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אותם מסבלותם, וזהו שאמר הכתוב ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה כלומר הגם כי בקשתך היא קטנה עכ"ז ידעתי כי גם זה המעט לא יתן לכם משום דאע"ג דנראות כקטנה גדולה היא אצלו ורק שמניעתו לא יהי' ביד חזקה ובפרסום כי לא יוכל להעיז פניו ולומר שמקפיד על עבודת ה' רק יאמר שמקפיד על המלאכה, ורק לבסוף אחר מכות חושך נתרצה בעל כרחו ואמר לכו עבדו את ה' כדברכם רק צאנכם ובקרכם יוצג נתן להם רשות גם לעבוד את ה' ורק בתנאי שלא יקחו צאנם אתם כדי שלא יעבדו את ה' בזביחת צאן ובקר רק יעבדו אותו בשארי עבודות שהזביחה ה' לו קשה יותר מן הכל שהי' העבודה זרה של המצרים, ויען כי אז התעקש עבור ע"ז שלו באה לו אח"כ מכות בכורות שהם היו המקריבים קרבנות ואמר ג"כ ובכל אלהי מצרים אעשה

שפטים, ובהו מבואר היטב הפסוקים פ' בשלח מה שאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו ובודאי דיש להבין דכי הם מרצונם שלחו אותם והלא יצאו ביד רמה בעל כרחם והאיך שייך בזה חרטה, ולפי הנ"ל מוכן דבתחילה לא בקשו ממנו רק על ג' ימים ולעבוד את ה' ורק אח"כ כששלחם שלחם לגמרי וכמאה"כ כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה פ' דאע"ג דתבקשו ממנו רק על ג' ימים עכ"ז בשלחו יגרש אתכם לגמרי ולחלוטין מפחד לבבו אשר יפחד כל זמן היות ישראל בארצם וע"כ ביקשו שילכו מהם לגמרי וכמאה"כ שמח מצרים בצאתם כי נפל פחדם עליהם, וזהו שנתחרטו אח"כ ע"ז מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו דנהי דלעבוד את ה' היינו מוכרחים להניחם אבל למה עשינו מעצמנו יותר ממה שביקשו מאתנו והוספנו מעצמנו יותר מבקשת משה ואהרן והוא מה שהנחנו אותם מעבודתנו וזה גרם להם לרדוף אחריהם אל תוך הים סוף, למען יתגדל שמו יתברך וכמאה"כ ויאמינו בה' ובמשה עבדו:

ויאמר אליהם פרעה יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם לא כן לכו נא הגברים כי אותה אתם מבקשי' ובמדרש איתא על הא דאמר ראו שהראה להם מזל דם עולה לנגדם במדבר והקב"ה הפכו לדם מילה, הנה פרעה אחז כאן דרכו אשר בהתחלה ה' כוונתו רק להעבירם מדעת קונם ונתחכם לענותם בקושי השיעבוד דע"ז יניחו דתם, ועתה כאשר כשל כוחו לסבול עול המכות ונשבר מטה הרשע התחיל להדיחם בעצות רעות ולהניע את לבבם מעבודתו יתברך בפה רך שלא ירצו הם לילך למדבר כי הכוכב עולה לנגדם, והנה בתרגום אונקלוס על פסוק זה איתא חזו ארי בישא דאתון סבירין למעבד לקבל אפיכון לאסתחרא, ודבריו אינם מובנים והנראה דפרעה אמר להם שלא ירצו לילך לקבל על עצמם עבודתו של מקום במדבר דהרי כל האותות שבהם אתם מכריחים אותי לעשות כרצונכם הוא ריבוי העונשים וגדלות המכות שהוא מעניש להמצרים על שמסרבים נגד ציווי והרי מזה תבינו כי גם אתם תסבלו כן אח"ז כאשר לא תקיימו כל מצותיו ואדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא והנהגתו הכל בעונשים גדולים וע"כ יותר נכון הפרישה מלקבל עבודתו ודתו על דרך מאה"כ ביהושע כ"ד לא תוכלו לעבוד את ה' כו' כי תעזבו את ה' וכילה אתכם כו', וזה שאמר להם ראו דע"י המכות האלו תראו כי רעה נגד פניכם במה שאתם מקבלים אותו לאדון, והנה במסכ' כתובות איתא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד דזכות הוא לו, לימא מסייע לו הגיורת שנתגיירה פחותה מבנות ג' שנים ודחי הכא במ"ע בגר שנתגיירו בניו עמו דניחא ל' במה דעביד אבוהון, והנה כל זה שייך בדבר שיש בו זכות וחובה ואז אמרינן דביש לו אב בודאי גם להקטן ניחא יותר במה דעביד אביו ומקרי זכות ויכולים לעשות לו כן אבל דבר שהוא ודאי חובה הרי גם אביו אינו יכול לחוב לבניו שלא בפניו בעודו קטן, וזהו שאמר להם יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם התלבש בכסות צדיק שאינו רשאי להניח להם הטף יען כי החוב גלוי ומבואר בראיית חושיי, לא כן לכו נא הגברים כי אותה אתם מבקשים אתם הגדולים לכו עבדו הגם כי רעה הוא עכ"ז אין בידי למנוע אתכם יען אתם מבקשים אותה הרעה שאתם רואים ואתם רוצים לחבול בעצמכם אבל בטף הרי אין לכם רשות לחוב להם שלא מדעתם: